

SABINA REJMAN – RZESZÓW

**KSIĄDZ PIOTR SZCZUPIEL
(3.11.1908 BUDZIWÓJ – 29.06.1941 DUBLANY)
– PRZYWRACANIE PAMIĘCI****Wstęp**

Zbigniew Herbert pisał: „jak trudno ustalić imiona/ wszystkich tych co zginęli/ w walce z władzą nieludzką”¹. Dla upamiętnienia ofiar reżimów totalitarnych XX wieku zaczęły powstawać księgi martyrologium opracowywane przez różne instytucje i autorów². Pojawiło się w nich nazwisko księdza Piotra Szczupiel, pochodzącego z Budziwoja (obecnie część Rzeszowa), który zginął zastrzelony przez Rosjan w 1941 roku w Dublanach.

W jego życiorysie nie wszystkie fakty zostały ostatecznie ustalone, w literaturze przedmiotu pojawiają się też sprzeczne wersje, a dotyczą między innymi tak podstawowych kwestii, jak data urodzenia oraz data i okoliczności śmierci. Celem

SABINA REJMAN – dr hab. prof. UR, Uniwersytet Rzeszowski Instytut Historii. Zainteresowania naukowe: demografia, samorząd gminny, życie społeczne i kulturalne – szczególnie w okresie galicyjskim. ORCID 0000-0002-4863-6943. Kontakt: srejman@ur.edu.pl.

1. Z. Herbert, *Raport z oblężonego miasta i inne wiersze*, Paryż 1983, s. 73.
2. „Biała Księga”. Martyrologium duchowieństwa – Polska XX w. (lata 1914-1989), http://www.swzymunt.knc.pl/MARTYROLOGIUM/POLISHRELIGIOUS/vPOLISH/POLISHRELIGIOUS_intro_01.htm [dostęp: 22.08.2022]; Księga upamiętniająca Kapłanów, <https://www.wsd.tarnow.pl/seminarium/ksiega-martyrologium> [dostęp: 22.08.2022].

niniejszego artykułu jest zebranie różnorodnych informacji, ich uporządkowanie, skorygowanie i uzupełnienie, aby przywrócić pamięć o młodym kapłanie.

Podstawa źródłowa

Najwiarygodniejszych danych można oczekiwać od dokumentów urzędowych. Metryka chrztu znajduje się w Archiwum parafii pw. Matki Bożej Śnieżnej w Rzeszowie (dawniej Budziwoju), czyli w miejscu urodzenia i chrztu Piotra Szczupiała. Metryka zgonu, ze względu na burzliwe losy wschodnich obszarów II Rzeczypospolitej i zmiany granic, pozostaje nieznana. Podstawowe dane dotyczące przebiegu życia kapłańskiego oraz datę śmierci zawierają akta osobowe księdza Piotra Szczupiała przechowywane w Archiwum Archidiecezjalnym w Przemyślu. W Instytucie Pamięci Narodowej Oddział w Rzeszowie są dokumenty ze śledztwa prowadzonego w okresie 15.06 – 27.11.1992 roku przez prokuratora Marka Wierciocha w sprawie okoliczności śmierci i jej sprawców.

Ze źródeł drukowanych istotne dla odtworzenia drogi życiowej bohatera artykułu są sprawozdania szkół średnich, do których uczęszczał, to jest I Państwowego Gimnazjum im. Ks. Stanisława Konarskiego w Rzeszowie oraz II Państwowego Gimnazjum im. Prof. Kazimierza Morawskiego w Przemyślu, a także schematyzmy diecezji przemyskiej obrządku łacińskiego z lat 1932-1938 (ich wydawanie przerwał wybuch II wojny światowej), w których zostały odnotowane informacje, w jakich parafiach pełnił posługę duszpasterską dany kapłan wraz z ich charakterystyką oraz wykaz księży katechetów pracujących w szkołach.

Szczególne znaczenie mają zebrane relacje i wspomnienia dotyczące życia, a zwłaszcza okoliczności śmierci księdza Piotra Szczupiała. Zawierają one szczegóły, które umykają dokumentom urzędowym. Wyłania się z nich obraz człowieka o konkretnych cechach charakteru, żyjącego w określonym środowisku. Dramatyczne okoliczności śmierci zostały zapamiętane subiektywnie, a czas dodatkowo wpłynął na sposób ich postrzegania. Starania o zachowanie pamięci o tragicznie zmarłym bracie zainicjował Władysław Szczupiel. Kontynuowała je siostrzenica księdza Piotra – Eleonora Ruszało (z domu Piekarz, córka siostry księdza Piotra – Zofii z domu Szczupiel po mężu Piekarz) z Kanady. W trakcie śledztwa przeprowadzonego przez IPN zostali przesłuchani między innymi: rodzeństwo księdza Piotra – Władysław Szczupiel oraz Józefa po mężu Chodakowska, Mieczysława Kogut zamieszkała w Chojnowie (jej zeznania było podstawą do rozpoczęcia śledztwa), Józef Wierzbicki – żonaty z siostrą ówczesnego dublańskiego proboszcza ks. Wojciecha Litwina, Wiesław Tadeusz Litwin – bratanek ks. Wojciecha Litwina, który w latach 1942-1944 z rodzicami i bratem mieszkał na plebanii w Dublanach oraz obecne 29.06.1941 roku w Dublanach Maria Pa-

jąk – intendentka w szpitalu przy parafii w Dublanach, Irena Wacikiewicz – jej siostra i Zofia Stanowska – pielęgniarka w tym szpitalu.

Cenne są wspomnienia i dokumenty przechowywane przez rodzinę księdza Piotra Szczupiel, która pielęgnuje pamięć o nim, a szczególnie udostępnione za pośrednictwem księdza Mieczysława Lignowskiego archiwum rodziny Ewy Szczupiel – synowej Tomasza Szczupiel, który był bratem księdza Piotra oraz wydana prywatnie w formie książki kronika rodzinna autorstwa Grażyny Pasierb – wnuczki Zofii z domu Szczupiel po mężu Piekarcz³.

W literaturze postać księdza Piotra Szczupiel jest przywoływana głównie w kontekście strat duchowieństwa w czasie II wojny światowej, między innymi w postaci biogramów⁴ oraz prac z historii regionalnej⁵.

Dzieciństwo w Budziwoju

Piotr Szczupiel przyszedł na świat w Budziwoju 3 listopada 1908 roku jako syn Franciszka (1874-1939) i Marii z domu Jopek (1877-1952)⁶. Ochrzczony został 11 listopada tego roku⁷. Ta sama data urodzenia figuruje w aktach osobowych księdza Piotra Szczupiel przechowywanych w Archiwum Archidiecezjalnym w Przemyślu.

Jest to istotna informacja pozwalająca odrzucić funkcjonujące w literaturze alternatywne daty dotyczące dnia i miesiąca urodzenia. Na przykład 29 czerwca pojawia się na stronie parafii pw. Męczeństwa św. Jana Chrzciciela w Samborze i jest przytoczona w oparciu o relację Józefa Wierzbickiego. Według niego „dzień 29 czerwca 1941 roku był dniem jego [księdza Piotra Szczupiel] 33 urodzin, dniem jego patrona i dniem jego tragicznej śmierci”⁸. Do daty śmierci jeszcze wrócimy. Natomiast co do daty urodzenia najpewniej wynikało to z przekonania, że postąpiono zgodnie ze zwyczajem nadawania imienia świętego, którego wspomnienie

3. G. Pasierb, *Wpisani w historię. Kronika rodzinna*, Rzeszów 2020.

4. R. Dzwonkowski, *Leksykon duchowieństwa polskiego represjonowanego w ZSRS w latach 1939-1988*, Lublin 2003, s. 558; tegoż, *Piotr Szczupiel*, w: *Słownik biograficzny duchowieństwa Metropolii Lwowskiej obrządku łacińskiego ofiar II wojny światowej 1939-1945*, red. J. Krętosz, M. Pawłowiczowa, Opole 2007, s. 144-145; Z. K. Wójcik, *Szczupiel Piotr*, w: *Przemyski słownik biograficzny*, t. 3, red. E. Grin-Piszczek, T. Pudłocki, A. Siciak, Przemyśl 2016, s. 138-139.

5. T. Borowiec, R. Kawa, *Szkoła w Budziwoju w latach 1847-1973*, Tyczyn 2005, s. 149; T. Borowiec, R. Kawa, *Kościół w Budziwoju*, Tyczyn 2006, s. 123-125.

6. G. Pasierb, *Wpisani w historię*, s. 101.

7. Archiwum parafii pw. Matki Bożej Śnieżnej w Budziwoju, Księga chrztów, nr metryki 80/1908.

8. Parafia Męczeństwa św. Jana Chrzciciela w Samborze, <http://parafiasambor.pl/>, Kronika parafialna [dostęp: 17.08.2022].

przypadało w kalendarzu liturgicznym w dniu urodzin dziecka. Praktyka ta była dość rozpowszechniona i znana, a wspomnienie świętych apostołów Piotra i Pawła przypadające 29 czerwca miało rangę uroczystości. Nie oznaczało to jednak, że w listopadzie w kalendarzu liturgicznym nie pojawiała się imię Piotr. W połowie miesiąca (16 listopada) przypadało wspomnienie rocznicy poświęcenia rzymskich bazylik obu świętych, a w drugiej jego części w kalendarzu liturgicznym znaleźli się mniej znani święci o tym imieniu.

Na płycie nagrobnej księdza Piotra Szczupieła na cmentarzu parafialnym w Dublanach, odsłoniętej staraniem parafii pw. Męczeństwa św. Jana Chrzciciela w Samborze 29 czerwca 2008 roku, widnieje data 29 kwietnia 1908 roku⁹ Parafia zatem konsekwentnie przyjmowała jako dzień urodzenia 29, natomiast pomyłka co do miesiąca wynikała zapewne z przestawienia kolejności znaków w zapisie w systemie rzymskim: 29 IV 1908 zamiast 29 VI 1908.

Budziwój, w którym urodził się i dorastał Piotr Szczupiel, był wsią położoną w powiecie rzeszowskim 5 km od Tyczyna¹⁰. W XIX i na początku XX wieku docierały tu idee rodzącego się ruchu ludowego, a jej mieszkańcy znani byli z niezależnych poglądów, do czego przyczynił się fakt, iż w przeszłości właściciele Tyczyna Branicy uczynili z Budziwoja wieś służebną¹¹. Symbolem zaangażowania się w życie polityczne i społeczne był budziwojanin Antoni Bomba (1868-1956), polityk ludowy i poseł do austriackiej Rady Państwa¹².

Najstarsza wzmianka o przynależności Budziwoja do parafii w Tyczynie pochodzi z 1601 roku. W 1905 roku przystąpiono do budowy nowego kościoła, który poświęcono 5 sierpnia 1907 roku, w święto jego patronki Matki Bożej Śnieżnej. W 1921 roku Budziwój uzyskał niezależność od macierzystej parafii w Tyczynie dzięki utworzonej przy miejscowym kościele ekspozyturze. Status pełnoprawnej parafii przyznano Budziwojowi w 1930 roku¹³.

Piotr Szczupiel miał liczne rodzeństwo, siostra Piotra – Józefa po mężu Chodakowska podała, że dzieci w sumie było dziewięcioro¹⁴. Najbardziej znany był Władysław (28.05.1917 – 7.07.2000), absolwent Szkoły Podchorążych Lotnictwa

9. Tamże, Foto Galeria [dostęp: 22.08.2022].

10. *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, t. 2, red. F. Sulimierski, B. Chlebowski, W. Walewski, Warszawa 1880, s. 449.

11. W. Pruchnik, *Historia budziwojskich chłopów. W 110. rocznicę utworzenia Stronnictwa Ludowego*, Rzeszów 2005, s. 40.

12. A. Karczmarzewski, *Antoni Bomba – chłopski polityk z Budziwoja*, w: *Z dziejów Tyczyna i regionu*, red. A. Zielecki, Tyczyn 1998, s. 527-535.

13. S. Nabywaniec, *Powstanie placówek duszpasterskich u schyłku okresu galicyjskiego na przykładzie parafii Budziwój koło Rzeszowa*, „Galicja. Studia i Materiały”, 7 (2021), s. 353-364.

14. Instytut Pamięci Narodowej Oddział w Rzeszowie, IPN Rz 298/41 t. 2 – Akta główne w sprawie zamordowania osoby: Piotr Szczupiel, s. 30.

w Dęblinie, który w czasie wojny walczył w bitwie o Anglię w 300 DB. Odznaczony został między innymi orderem *Virtuti Militarii* V kl.¹⁵ Po wojnie wyemigrował do Stanów Zjednoczonych i pracował w ośrodku NASA w stanie Alabama¹⁶.

Stanisław (1899-1978) był najstarszy z rodzeństwa. Tomasz (1906-1971) w małżeństwie z Katarzyną (1909-1996) doczekał się dzieci: Władysława, Jana, Danuty (po mężu Półchłopek – matka chrzestna Grażyny Pasierb). Antoni po II wojnie wyemigrował do Francji. Zofia Szczupiel (1904-1990) poślubiła Marcina Piekarza (1895-1971) i zamieszkała na Pułanku. Ich dzieci to: Bolesław (ojciec Grażyny Pasierb), Władysław i Eleonora (3.04.1935 – 23.04.2018), po mężu Ruszało, która zabiegała o upamiętnienie księdza Piotra Szczupiel¹⁷. Józefa Szczupiel (po mężu Chodakowska) mieszkała w Kętrzynie, w woj. warmińsko-mazurskim¹⁸. Według Ewy Szczupiel do listy rodzeństwa należy dopisać także Jana i Katarzynę¹⁹.

Ponadto w parafialnych księgach metrykalnych dla Budziwoja odnotowano zgon innego brata księdza Piotra Szczupiel, również o imieniu Władysław, który zmarł 5 czerwca 1912 roku w wieku 8 miesięcy z powodu niezytu jelit²⁰. Więcej zgonów dzieci z tej rodziny w okresie 1908-1933 nie odnotowano.

Rodzina Szczupielów była w Budziwoju rozgałęziona. W księgach metrykalnych parafii pw. Św. Katarzyny w Tyczynie, do której Budziwój należał do 1921 roku, a przechowywanych w Archiwum Państwowym w Rzeszowie, nazwisko Szczupiel często się pojawia²¹.

Pierwsze lata życia przyszły ksiądz spędził w Budziwoju, w gospodarstwie rodziców. Teresa i Saturnin Borowiec podają, że matka Piotra Szczupiel była na początku XX wieku najlepszą krawcową, znaną nie tylko w Budziwoju, ale i okolicy, „szyła przede wszystkim ślubne koszule męskie”²². Prowadziła również sklep spożywczy²³. Według świadków życia księdza Piotra Szczupiel cechowało

15. Lista Krzystka, <https://listakrzystka.pl/szczupiel-wladyslaw-piotr> [dostęp: 22.11.2022].

16. G. Pasierb, *Wpisani w historię*, s. 101-105.

17. Archiwum parafii w Budziwoju, Korespondencja ks. M. Lignowskiego; Arbor Memorial, <https://www.arbormemorial.ca/capital/obituaries/eleonora-ruszało/18468> [dostęp: 23.11.2022].

18. G. Pasierb, *Wpisani w historię*, s. 108.

19. Archiwum rodziny E. Szczupiel, rozmowa z 24.11.2022.

20. Archiwum Państwowe w Rzeszowie, zespół 1118 Akta stanu cywilnego Parafii Rzymskokatolickiej w Tyczynie, sygn. 7, Księga zgonów – Parafia Rzymskokatolicka Budziwój 1887-1933.

21. Zapisy małżeństw z 7.10.1893, 31.01.1894 oraz zgonów z 24/26.01.1909, 21.06.1909, 29.11/1.12.1911, 30.07/1.08.1922, 16/17.12.1927. Zob. APRz, sygn. 4, 7.

22. T. Borowiec, S. Borowiec, *Z przeszłości Budziwoja*, Tyczyn 1994, s. 42.

23. Z. K. Wójcik, *Szczupiel Piotr*, s. 138; G. Pasierb, *Wpisani w historię*, s. 109; Archiwum rodziny E. Szczupiel, rozmowa z 24.11.2022.

go posłuszeństwo, pomagał rodzicom w pracy, opiekował się młodszym rodzeństwem i w kościele parafialnym w Budziwoju był ministrantem²⁴.

Lata szkolne i studenckie

Edukację szkolną rozpoczął Piotr w Budziwoju w czasie pierwszej wojny światowej. Władysław Piekarz, siostrzeniec księdza, podaje, że było to w 1915 roku. Początki szkoły w Budziwoju sięgają 1847 roku. Powstała ona dzięki pomocy hrabiego Aleksandra Wodzickiego z Tyczyna, który jako działkę pod zabudowę podarował ogród dworski w Budziwoju, a na budynek szkolny przeznaczył „bażantarnię” przewiezioną do Budziwoja i ponownie złożoną. Szkoła zaczęła swoje funkcjonowanie jako jednoklasowa. Z czasem się rozwijała. Czwartą klasę utworzono już w niepodległym państwie polskim²⁵.

W 1915 roku szkoła w Budziwoju wracała do pracy po rocznej przerwie spowodowanej wybuchem pierwszej wojny światowej. Co prawda we wrześniu 1914 roku rozpoczęto naukę, ale trwała ona tylko dwa tygodnie. 22 września 1914 roku po raz pierwszy Rosjanie zajęli wieś na kilka dni, a ponownie 8 listopada i wycofali się dopiero 12 maja 1915 roku. W tym czasie wyposażenie szkoły znacznie ucierpiało²⁶.

Nie jest pewne, ile lat Piotr Szczupiel uczył się w budziwojskiej szkole. Możliwe, że czwartą klasę (1918/1919) realizował w Tyczynie, a o tym, że uczęszczał do szkoły w tej miejscowości, wspomina Władysław Piekarz²⁷.

W takim razie w roku szkolnym 1919/1920 powinien był rozpocząć naukę w I klasie w I Gimnazjum w Rzeszowie (obecnie I Liceum Ogólnokształcące przy ul. 3 Maja w Rzeszowie). W sprawozdaniu za rok szkolny 1920/1921 figuruje już jako uczeń klasy II „b”²⁸. Do rzeszowskiego gimnazjum uczęszczał co najmniej do klasy IV, a być może także do V.

W roku szkolnym 1924/1925 w sprawozdaniu tej szkoły już nie ma jego nazwiska. Pojawia się natomiast w następnym roku (1925/1926) jako uczeń klasy VII „a” Państwowego II Gimnazjum im. prof. Kazimierza Morawskiego w Przemyślu²⁹.

24. S. Zygarowicz, *Ks. Szczupiel Piotr (1908-1941)*, w: *Świadkowie wiary diecezji przemyskiej z lat 1939-1964*, red. S. Zygarowicz, W. Jedynek, Przemyśl 2001, s. 152.

25. T. Borowiec, R. Kawa, *Szkoła w Budziwoju*, s. 28-33.

26. Tamże, s. 33-34.

27. Tamże, s. 123.

28. *Sprawozdanie Dyrekcji I. Gimnazjum Państwowego w Rzeszowie za rok szkolny 1920/21*, Rzeszów 1921, s. 13.

29. *Sprawozdanie Dyrekcji Państwowego Gimnazjum II im. prof. Kazimierza Morawskiego w Przemyślu za rok szkolny 1925/26*, Przemyśl 1926, s. 37.

Jak podaje Z. K. Wójcik, w tym gimnazjum Piotr Szczupiel zdał maturę w roku szkolnym 1926/1927³⁰.

Jedną z przyczyn przeniesienia się do Przemyśla były względy ekonomiczne, na które wskazał Władysław Szczupiel³¹. W trakcie pobierania nauki w rzeszowskim gimnazjum Piotr mieszkał na stacji na ul. Podzamcze, co wymagało dodatkowych opłat. Powodem mogło być również rodzące się powołanie do stanu kapłańskiego. Piotr Szczupiel wstąpił równocześnie do Collegium Marianum w Przemyślu, określanego też mianem niższego seminarium duchownego. Pełniło ono funkcję bursy dla uczniów gimnazjum im. K. Morawskiego, przeważnie chłopców z ubogich rodzin, którzy w przyszłości zamierzali wstąpić do przemyskiego seminarium. Program nauczania kładł szczególny nacisk na formację duchową oraz wykształcenie humanistyczne³².

Po maturze Piotr Szczupiel przekroczył progi Wyższego Seminarium Duchownego w Przemyślu. Ten typ szkół przygotowujących kandydatów do kapłaństwa ustanowił w 1563 r. Sobór Trydencki³³. Seminarium przemyskie po długich staraniach erygował biskup Jan Stanisław Zbąski w 1687 roku. Dwa lata przed wstąpieniem do seminarium Piotra Szczupieła, czyli w 1925 r., wprowadzono pięcioletni system kształcenia – wcześniej był czteroletni, w programie którego znalazły się między innymi studium biblijne, teologia dogmatyczna, moralna i pastoralna oraz historia Kościoła³⁴.

Studia w latach 1927-1932 uwieńczyły świecenia kapłańskie, które Piotr Szczupiel otrzymał 19 czerwca 1932 roku z rąk biskupa Anatola Nowaka. Grupa nowo wyświęconych kapłanów liczyła 29 osób³⁵. Znaleźli się w niej między innymi późniejszy błogosławiony ks. Władysław Findysz, prześladowany przez władze komunistyczne oraz Sługa Boży ks. Stanisław Kołodziej, za działalność niepodległościową osadzony w obozach koncentracyjnych³⁶.

30. Z. K. Wójcik, *Szczupiel Piotr*, s. 138.

31. IPN Rz 298/41 t. 2, s. 33-35.

32. M. Jasina, *Collegium Marianum*, „Niedziela Przemyska”, 11 (2017), s. 4-5, <https://www.niedziela.pl/artykul/129817/nd/Collegium-Marianum> [dostęp: 29.08.2022].

33. E. Ziemann, *Seminarium duchowne*, w: *Encyklopedia Katolicka*, t. XVII, Lublin 2012, kol. 1397.

34. A. Szal, *Duchowieństwo diecezji przemyskiej o. ł. w latach 1918-1939*, Przemysł 2005, s. 97-125; M. Flader, 325. rocznica założenia Seminarium Duchownego w Przemyślu, „Niedziela Przemyska”, 11 (2012), <https://www.niedziela.pl/artykul/61804/nd/325-rocznica-zalozenia-Seminarium> [dostęp: 30.08.2022].

35. *Nowowyświęceni przeznaczeni na posady wikarych*, „Kronika Diecezji Przemyskiej”, 32 (1932), z. 7/9, s. 278-279, <https://www.kbc.krosno.pl/dlibra/publication/5648/edition/5459/content> [dostęp: 18.08.2022].

36. K. Dołęgowska, *Chcę mieć za patrona kapłana męczennika*, „Niedziela Przemyska”, 36 (2019), s. 6-7.

Placówki duszpasterskie – Tarnowiec, Jarosław, Przemyśl, Sambor

Pierwszą posadę jako wikary ksiądz Piotr Szczupiel objął 1 sierpnia 1932 roku w Tarnowcu i pozostał na niej przez rok do 31 lipca 1933 roku³⁷. Do parafii oprócz Tarnowca należało 10 wsi. Liczyła ok. 4.500 wiernych. W kościele znajdowała się Cudowna Statua NMP, ukoronowana niedługo przed przybyciem księdza Piotra Szczupiała do parafii, bo 8 września 1925 roku³⁸.

Schematyzmy diecezji przemyskiej nie odnotowują pobytu księdza Piotra Szczupiała w Jarosławiu, zapewne ze względu na krótki okres – od 1 sierpnia do 15 października 1933 roku. Ranga tej parafii pw. Bożego Ciała w porównaniu do Tarnowca była znacznie wyższa, parafia liczyła kilkanaście miejscowości i ponad 21 tys. wiernych³⁹.

Od połowy października 1933 roku ks. Piotr Szczupiel był już wikarym przy parafii katedralnej pw. Najświętszej Marii Panny i św. Jana Chrzyciela w Przemyślu. Powrócił zatem do miasta, które znał z okresu nauki w szkole średniej i studiów wyższych. Zespół duszpasterski składał się z czterech księży oraz proboszcza ks. Konstantego Biedy⁴⁰. Do parafii należał Przemyśl, przedmieścia i okoliczne wsie. Na jej terenie mieszkało 11.200 rzymskich katolików, 6.850 grekokatolików, 160 akatolików i 11.980 Żydów⁴¹. Mieściła się tu stolica diecezji, powołanej do życia około 1340 roku⁴², ze swoimi instytucjami.

W Przemyślu ks. Piotr Szczupiel rozpoczął pracę dydaktyczną jako katecheta w szkołach powszechnych. Było to możliwe dzięki uzupełnieniu wykształcenia w zakresie pedagogicznym przy Kurii Biskupiej w Przemyślu, co dało mu uprawnienia do nauczania religii w szkołach powszechnych oraz religii i łaciny w szkołach średnich⁴³. Uczył w szkole powszechnej siedmioklasowej męskiej im. S. Konarskiego oraz w szkole powszechnej żeńskiej im. J. Słowackiego⁴⁴.

Działalność tę kontynuował w Samborze. Pobyt w tym mieście rozpoczął od 1 września 1935 roku, a więc z początkiem roku szkolnego. Pracował w szkole powszechnej męskiej im. A. Mickiewicza i szkole powszechnej żeńskiej im. E. Orzeszkowej oraz w prywatnym gimnazjum żeńskim im. M. Konopnickiej. Ze wspomnień

37. Archiwum Archidiecezjalne w Przemyślu, Akta osobowe księdza Piotra Szczupiała.

38. *Schematismus Universi Venerabilis Cleri Saecularis et Regularis Dioecesis Premisiensis Rit. Lat. pro Anno Domini 1932, Przemyśl 1933*, s. 76.

39. *Schematismus 1934*, s. 70-71.

40. T. Pudłocki, Ks. Konstanty Bieda - kapłan z powołania, „Nasz Przemyśl”, 12 (2014), s. 41.

41. *Schematismus 1934*, s. 32-33.

42. H. Borcz, *Archidiecezja przemyska. Zarys dziejów i organizacji*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, 79 (2003), s. 33-119.

43. Borowiec T., Kawa R., *Kościół w Budziwoju*, s. 123.

44. *Schematismus 1935*, s. 115.

siostry Krystyny Macowicz, pochodzącej z Sambora, wynika, że młody ksiądz cieszył się sympatią uczniów ze względu na ciekawe metody nauczania⁴⁵. W Samborze funkcjonowały też inne szkoły średnie, dlatego też w parafii oprócz ks. Piotra Szczupiała było jeszcze czterech księży katechetów oraz jeden emerytowany⁴⁶.

Parafia pw. Ścięcia św. Jana Chrzciciela dysponowała kościołem murowanym konsekrowanym w 1889 roku. Obejmowała Sambor z przedmieściami oraz sześć wsi. Liczyła ponad 15 000 katolików obrządku łacińskiego, poza tym w jej granicach mieszkało około 6.000 grekokatolików, prawie 40 akatolików i 6.150 Żydów. Od 1930 r. funkcję proboszcza pełnił ks. Michał Ziajka (ur. w 1884 r.). Razem z księżmi katechetami i emerytami zespół duszpasterski stanowiło 9 osób⁴⁷.

Druga wojna światowa – Dublany

1 września 1939 roku od napaści Niemiec hitlerowskich na Polskę rozpoczęła się wojna, która szybko okazała się światową – drugą w dziejach ludzkości. W jej wyniku w metropolii lwowskiej zginęło 255 duchownych. Wśród księży diecezjalnych, do których należał ksiądz Piotr Szczupiel, największe straty były w archidiecezji lwowskiej – 90 osób, w diecezji łuckiej 41, a w diecezji przemyskiej 36. Kapłani ginęli na skutek działań wojennych, w czasie bombardowań i walk, jak również z rąk okupantów – Niemców i Rosjan (w obozach koncentracyjnych, łagrach, więzieniach, rozstrzelani w egzekucjach), a także swoich sąsiadów Ukraińców (napady na wsie, plebanie, na drogach). Weronika Pawłowicz podkreśla, że księża pozostawali wierni nawet w obliczu śmierci, kiedy wyrzeczenie się wiary mogło być ceną za życie. Jako przykład wskazuje między innymi księdza Piotra Szczupiała⁴⁸.

Druga wojna światowa zastała go Samborze. Miasto znalazło się w strefie okupacji Związku Radzieckiego. Jesienią 1939 roku nauczanie religii w szkołach zostało zakazane. Tym samym ksiądz Piotr utracił swoje podstawowe zajęcie. Przeniósł się wówczas za zgodą władz kościelnych na swoją ostatnią palcówkę duszpasterską do Dublan koło Sambora (znana w Galicji Akademia Rolnicza w Dublanach znajdowała się w innej miejscowości o tej nazwie leżącej pod Lwowem), gdzie objął posadę wikariusza⁴⁹. Ksiądz Stanisław Zygarowicz podaje, iż „w Samborze pozostawił po sobie jak najlepszą pamięć jako gorliwy katecheta,

45. Archiwum parafii w Budziwoju, korespondencja ks. M. Lignowskiego z siostrą Elżbietą Ślemp.

46. *Schematismus 1937*, s. 136, 170, 175.

47. *Schematismus 1937*, s. 136.

48. W. Pawłowicz, *Wierni Bogu i Ojczyźnie*, „Cracovia. Leopoldis”, (60) 2009, nr 4, s. 8-11; *Słownik biograficzny duchowieństwa Metropolii Lwowskiej*, s. 144-145.

49. R. Dzwonkowski, *Leksykon duchowieństwa*, s. 558.

bardzo pracowity, przy tym uprzejmy, skromny i z talentem organizacyjnym. Wspomina się go również jako dobrego spowiednika, kochającego konfesjonał⁵⁰.

Początki parafii w Dublanach pw. Św. Mikołaja sięgały co najmniej XV wieku⁵¹. W 1938 roku oprócz Dublan parafia obejmowała kilkanaście wsi i przysiółków. Liczyła 3.400 wiernych. W granicach parafii przeważali grekokatolicy – około 17.500 osób, prawie każda wieś miała własną parafię tego wyznania. Obsada parafii również była znacznie skromniejsza niż w Samborze. W 1938 roku proboszczem był ks. Adam Fuksa. Od 16 sierpnia 1939 roku w Dublanach proboszczował ks. Wojciech Litwin, samborzanin z urodzenia⁵². W przewodniku krajoznawczym dotyczącym Sambora i okolicy z 1937 roku Dublany nie zostały wymienione jako miejscowość znacząca lub atrakcyjna turystycznie⁵³.

22 czerwca 1941 roku Niemcy bez ostrzeżenia zaatakowały Związek Radziecki. W pierwszych dniach zapanowały zaskoczenie i chaos. Dublany stały się miejscem niebezpiecznym ze względu na bliskość granicy niemieckiej strefy okupacyjnej i znalazły się na linii frontu. Wioletta Pruchnik podaje, że rodzina i parafianie ostrzegali księdza Piotra Szczupiel, ale nie zdecydował się opuścić parafii⁵⁴. Ks. Piotr Szkolnicki podkreślał, iż „ks. Litwin i ks. Szczupiel to naprawdę opatrznościowi księża, pełni ducha bożego, pogodą i serdecznością przywiązują do siebie parafian, cieszą się z cieszącymi, płaczą z płaczącymi. Więcej jednak było powodu do płaczu niż radości. Chociaż prawdę mówiąc, ks. Szczupiel w najkrytyczniejszej sytuacji znajdował dozę humoru, rozweselał, dźwigał, uspokajał”⁵⁵.

Śmierć księdza Piotra Szczupiel

Na temat okoliczności śmierci księdza Piotra Szczupiel powstały różne wersje. Najbardziej prawdopodobną wydaje się następująca. W pobliżu plebanii w Dublanach okopali się Rosjanie, przygotowując się do odparcia sił niemieckich. Nadjeżdżającego konno ich oficera postrzelił śmiertelnie patrol niemiecki. Rosjanie, przekonani, że strzał padł z okolicznych domów, zaczęli je przeszukiwać, wyprowadzać mężczyzn i zabijać. Weszli również na plebanię, gdzie znajdowali się dwaj księża, dwie służące, Zofia Stanowska z Sambora, personel szpitala

50. S. Zygarowicz, *Ks. Szczupiel Piotr (1908-1941)*, s. 153.

51. P. Szkolnicki, W. Krokosiński, *Historyczna Monografia Dublan Samborskich*, 1950, (maszynopis), [dostęp: 12.09.2022].

52. *Schematismus 1938*, s. 51; A. Motyka ks., *Posługa w cieniu totalitaryzmów*, „Niedziela”, 5 (2017), s. V.

53. W. Podoliński, *Sambor i okolica: przegląd krajoznawczy*, Sambor 1937.

54. W. Pruchnik, *Historia budziwojskich chłopów*, s. 166.

55. P. Szkolnicki, W. Krokosiński, *Historyczna Monografia Dublan Samborskich*.

i według Zofii Stanowskiej doktor Halman – wymieniany w innych relacjach doktor Wohlmann był już w tym czasie powołany do wojska⁵⁶. Wyprowadzono wszystkich na zewnątrz, księży i doktora ustawiono pod ścianą remontowanej właśnie szkoły i zamierzano ich rozstrzelać. Ale przekonało ich tłumaczenie lekarza, że z plebanii nikt nie strzelał, a osoby zgromadzone na plebanii miały chronić wojenny szpital, który został zorganizowany w budynku. Rosjanie odeszli, a zgromadzeni na plebanii wrócili do swoich zajęć. Ksiądz Piotr Szczupiel ubrał prochowiec dla ochrony przed kurzem drogi (wcześniej z powodu upału księża byli w koszulach), ponieważ wybierał się z wizytą⁵⁷.

Tymczasem wrócili Rosjanie i ponownie zaczęli się wszystkim przyglądać. Księdza Piotra Szczupiel nie rozpoznali jako tego, który był na plebanii wcześniej i stał pod ścianą szkoły. Uznali, że to nowa osoba, co więcej, z powodu jasnego okrycia wzięli go za widzianego wcześniej motocyklistę. Ponownie księdza wyprowadzono w pobliże szkoły, ustawiono nad dołem z gaszonym wapnem i zastrzelono⁵⁸.

Szczegóły tej egzekucji podała w liście do Ojca świętego Jana Pawła II z 20 stycznia 2000 roku Eleonora Ruszało⁵⁹. Jako źródło danych podała opis matki księdza Piotra Szczupiel (a swojej babci), która o okolicznościach śmierci syna dowiedziała się od miejscowej ludności niedługo po tych dramatycznych wydarzeniach. Brat Eleonory Ruszało – Władysław Piekarczyk odszukał w Dublanach grób księdza Piotra Szczupiel. Skontaktował się też z Marią Student mieszkającą w Kornelowicach na Ukrainie, pamiętającą tamte czasy, życie i śmierć księdza. Dane o kapłanie gromadził też ksiądz Stanisław Zygarowicz z Przemyśla, który znał osobiście księdza Piotra, ponieważ pracował w pobliżu⁶⁰. Najwięcej relacji zgromadzono w wyniku śledztwa przeprowadzonego przez IPN w 1992 roku⁶¹.

Według Eleonory Ruszało ksiądz Piotr nie zgodził się na profanację krzyża poprzez wrzucenie do dołu z wapnem, co miało stanowić warunek darowania życia i został zastrzelony. Z powodu braku oficjalnych zeznań śmierć księdza Piotra Szczupiel nie mogła zostać formalnie uznana jako męczeństwo za wiarę⁶².

56. IPN, IPN Rz 298/41 t. 2 - Akta główne w sprawie zamordowania osoby: Piotr Szczupiel, s. 68-72.

57. S. Zygarowicz, *Ks. Szczupiel Piotr (1908-1941)*, s. 153.

58. Z. Domino, *Ksiądz Piotr Szczupiel z Budziwoja, męczennik za wiarę*, „Głos Tyczyzna” 13 (2009), https://tyczyn.pl/gazeta/glos_tyczyzna_2009_13_459.pdf [dostęp: 17.08.2022], s. 12-13.

59. Na list ten nadeszła odpowiedź z Watykanu, datowana 7 kwietnia 2000 r., z podziękowaniem i zapewnieniem o modlitwie Ojca świętego (Archiwum rodziny E. Szczupiel).

60. E. Ruszało, *Gdzie giną owieczki, tam ginie ich pasterz*, „Niedziela”, (93) 1999, nr 41, s. 1, 3.

61. IPN Rz 298/41 t. 1, IPN Rz 298/41 t. 2.

62. S. Zygarowicz, *Ks. Szczupiel Piotr (1908-1941)*, s. 154-155.

Powyższe relacje wskazują na dzień 29 czerwca 1941 roku. Data ta przywoływana jest też w literaturze⁶³. Roman Dzwonkowski natomiast jako dzień śmierci wskazuje 26 czerwca, podobnie Sławomir Zych⁶⁴. Najpewniej jest to jednak błędna data. Pomyłki powstawały szczególnie w pierwszym powojennym okresie tworzenia list poległych i zamordowanych, na przykład na *Liście strat kultury polskiej* opublikowanej w 1947 r. jako datę śmierci księdza Piotra Szczupielą podano rok 1942, bez daty dziennej i miesięcznej⁶⁵.

Tego dnia w Dublanach miało zginąć 15-16 osób⁶⁶. Informację, że w Dublanach zginęły wówczas także inne osoby, podaje też ks. Piotr Szkolnicki, określając ich liczbę ogólnie jako „kilka”⁶⁷.

Ksiądz Piotr Szczupiel został pochowany na cmentarzu w Dublanach obok kaplicy cmentarnej. W pogrzebie wzięli udział księża świeccy i zakonni oraz wierni, także z poprzedniej parafii w Samborze, gdzie również zostało odprawione uroczyste nabożeństwo⁶⁸.

Po przejściu frontu do Dublan przyjechała matka księdza Piotra, Maria z Jopków Szczupiel, aby stanąć nad grobem syna i poznać jego ostatnie chwile. Z plebanii zabrała jego rzeczy osobiste⁶⁹. Wikarym w Dublanach został ksiądz Władysław Świętnicki, który opuścił parafię po drugiej wojnie światowej, podobnie jak jej proboszcz ksiądz Wojciech Litwin i większość parafian⁷⁰.

Ksiądz Sławomir Zych podaje, że po 22 czerwca 1941 roku w związku z atakiem Niemiec hitlerowskich na ZSRR oprócz księdza Piotra Szczupielą z rąk Rosjan zginęło jeszcze trzech innych księży łacińskiej diecezji przemyskiej: w Stupnicy Polskiej, Milczycach i Chyrowie⁷¹. Ponadto ojciec Rafał Woźniak podaje, że zginął również ksiądz w Równem⁷².

63. *Martyrologium polskiego duchowieństwa rzymskokatolickiego pod okupacją hitlerowską 1939-1945*, z. IV, W. Jacewicz, J. Woś, Warszawa 1978, s. 305.

64. R. Dzwonkowski, *Leksykon duchowieństwa*, s. 558; tegoż, *Piotr Szczupiel*, s. 144-145; S. Zych, *Kapłańskie świadectwo męczeństwa. Polscy duchowni podczas II wojny światowej*, w: *Kościół w Polsce*, t. X, *Dzieje i kultura*, red. J. Walkusz, Lublin 2011, s. 184.

65. B. Olszewicz, *Lista strat kultury polskiej (1.IX.1939-1.III.1946)*, Warszawa 1947, s. 270.

66. Z. Domino, *Ksiądz Piotr Szczupiel z Budziwoja*, s. 12-13; R. Dzwonkowski, *Leksykon duchowieństwa*, s. 558; J. Klich, *Tragiczny dzień wikarego z Dublan*, „Nowiny” 102 (1992), s. 2.

67. P. Szkolnicki, W. Krokosiński, *Historyczna Monografia Dublan Samborskich*.

68. T. Borowiec, R. Kawa, *Kościół w Budziwoju*, s. 125; Parafia w Samborze, <http://parafiasambor.pl/>, Kronika parafialna [dostęp: 17.08.2022].

69. Parafia w Samborze, <http://parafiasambor.pl/>, Kronika parafialna [dostęp: 17.08.2022].

70. P. Szkolnicki, W. Krokosiński, *Historyczna Monografia Dublan Samborskich*.

71. S. Zych, *Kapłańskie świadectwo męczeństwa*, s. 184.

72. R. Woźniak, *Przemysł w latach II wojny światowej w relacji kronikarza klasztoru franciszkanów-Reformatów*, przedmową poprzedził A. Sroka, *Przemysł* 1998, s. 6-7, 83.

Upamiętnienie

Pierwszy nagrobek postawiony księdzu Piotrowi Szczupielowi według zdjęcia pochodzącego prawdopodobnie z 1941 roku miał postać drewnianego krzyża z tabliczką. Widnieje na tle budynku, zapewne kaplicy cmentarnej. Ozdobiony jest dwoma wieńcami⁷³.

Powojenne losy kościoła w Dublanach opisał Zygfryd Dzedzej, urodzony w tej miejscowości w 1939 roku, skąd w czerwcu 1945 roku wyruszył z innymi jej mieszkańcami na Ziemię Zachodnie⁷⁴. Według niego kościół służył najpierw jako magazyn, następnie jako stajnia. Później z dachu zerwano blachę, a wojsko minami wysadziło mury. Trzy dzwony zabrali Niemcy, czwarty w 1944 roku Rosjanie, kiedy ponownie wkroczyli do Dublan. Dzwonnicę przewrócili czołgiem do wcześniej przygotowanego dołu i zakopali⁷⁵.

Kościół w Samborze przetrwał trudne czasy, władzom państwowym nie udało się doprowadzić do jego zamknięcia. Od 1990 roku parafię w Samborze prowadzi ksiądz zmartwychwstańczy⁷⁶. Anna Milewska, samborzanka, wspomina w liście do redakcji „Naszego Dziennika” z 18 listopada 2008 roku, że kiedy z grupą samborzan była na pielgrzymce na Kresy w czerwcu 2001 roku, odwiedzili również Dublany: „na miejscowym zaniedbanym wówczas cmentarzu stanęliśmy nad mogiłą ks. Piotra. Zarośnięta chwastami, bez krzyża, robiła przygnębiające wrażenie. Powyrywaliśmy chwasty, ktoś z ułamanych gałęzi zrobił krzyż, a obecny z nami ks. Karbasz – samborzanin poprowadził modlitwę”⁷⁷.

Ale dzięki staraniom księży zmartwychwstańców 29 czerwca 2008 roku w wyremontowanej cmentarnej kaplicy w Dublanach odprawiono mszę świętą celebrowaną przez samborskiego proboszcza księdza Andrzeja Kurka CR przy licznych udziale wiernych. Po niej nastąpiło poświęcenie nowego nagrobka księdza Piotra Szczupieła. Jego płytę zaprojektowaną przez artystę rzeźbiarza profesora Stefana Dousę z Krakowa wykonano w zakładzie kamieniarskim w Drohobyczu. Wryty napis głosi: „Ksiądz Piotr Szczupiel, *29 IV 1908 +29 VI 1941, ceniony katecheta w Samborze, wikary w Dublanach, zginął śmiercią męczeńską. Jezu ufam Tobie”. Projekt został sfinansowany między innymi dzięki mieszkańcom

73. T. Borowiec, R. Kawa, *Kościół w Budziwoju*, s. 125.

74. Z. Dzedzej, *Dublany*. Fragment książki *Dublany i Ziemia Zachodnie*, Piasecznik 2017, s. 13, <http://dublany.pl/wp-content/uploads/2022/03/Dublany-ksiazka-DUBLANY-I-ZIEMIE-ZACHODNIE-fragment.pdf> [dostęp: 12.09.2022].

75. Dublany powiat Sambor, https://m.facebook.com/story.php?story_fbid=2289028211400145&id=1544475909188716 [dostęp: 5.09.2022].

76. Parafia w Samborze, <http://parafiasambor.pl/>, Rys Historyczny Parafii pw. Ścięcia św. Jana Chrzciciela w Samborze [dostęp: 17.08.2022].

77. Archiwum rodziny E. Szczupiel.

Sambora – dawnym i obecnym oraz Stowarzyszeniu „Wspólnota Polska” Oddział w Krakowie. Organizatorem pielgrzymki z Polski na tę uroczystość był Bronisław Orski-Hrynczyszyn z Krzeszowic, który nadesłał do redakcji „Naszego Dziennika” sprawozdanie z tej uroczystości⁷⁸. Wcześniej angażował się w zbieranie środków finansowych na nagrobek. Na stronie internetowej parafii pw. Św. Mikołaja w Samborze umieszczono fotorelację z tej uroczystości oraz przypomnienie okoliczności śmierci księdza Piotra Szczupielu w relacji Józefa Wierzbickiego⁷⁹.

Ksiądz Piotr Szczupiel został również wspomniany w archikatedrze p.w. Wniebowzięcia NMP i św. Jana Chrzciciela przy ul. Zamkowej w Przemyślu, w której znajduje się tablica poświęcona pamięci kapłanów diecezji przemyskiej, którzy w czasie drugiej wojny światowej oddali życie „za wiarę i Ojczyznę”. Łącznie wymieniono 36 nazwisk, wśród nich księdza Piotra Szczupielu⁸⁰.

Ksiądz Piotr Szczupiel doczekał się również upamiętnienia w swojej rodzinnej parafii w Budziwoju, gdzie staraniem księdza proboszcza Mieczysława Lignowskiego 27 listopada 2022 w kościele została poświęcona tablica z napisem: „KS. PIOTR SZCZUPIEL/*3.11.1908 r. w Budziwoju/+29.06.1941 r. w Dublinach/ODDAŁ ŻYCIE W OBRONIE KRZYŻA/Zamordowany przez sowietów/Pamiętający rodacy/Listopad 2022 r.” Pamięć o nim, do tej pory chroniona przez rodzinę, została przywrócona lokalnej społeczności 114 lat po narodzinach i 81 po śmierci.

Bibliografia

Archiwalia

Archiwum Archidiecezjalne w Przemyślu

Akta osobowe księdza Piotra Szczupielu oraz księdza Wojciecha Litwina.

Archiwum Państwowe w Rzeszowie

zespół 1118 Akta stanu cywilnego Parafii Rzymskokatolickiej w Tyczynie.

sygn. 4 Księga małżeństw – Budziwój.

sygn. 7 Księga zgonów – Parafia Rzymskokatolicka Budziwój 1887-1933.

78. Prosił o przekazanie go Beacie Lubańskiej, która udostępniła zdjęcie przedstawiające księdza Piotra Szczupielu w otoczeniu dzieci pierwszokomunijnych w Samborze z 21 maja 1937 r. Ksiądz był bratem jej babci (ze strony matki), znała go jedynie z opowieści. Zob. Archiwum rodziny E. Szczupiel.

79. Parafia w Samborze, <http://parafiasambor.pl/>, Kronika parafialna, Galeria (dostęp 6.09.2022).

80. Miejsca pamięci narodowej, <http://www.miejscapamiecinarodowej.pl/index.php/podkarpackie/1010-przemysl-tablica-upamietniajaca-zamordowanych-kaplanow-diecezji-przemyskiej> (dostęp 6.09.2022).

Instytut Pamięci Narodowej Oddział w Rzeszowie

IPN Rz 298/41 t. 1 - Akta podręczne w sprawie zamordowania osoby: Piotr Szczupiel.

IPN Rz 298/41 t. 2 - Akta główne w sprawie zamordowania osoby: Piotr Szczupiel.

Archiwum parafii pw. Matki Bożej Śnieżnej w Budziwoju

Księga chrztów Budziwój 1896-1920.

Korespondencja proboszcza ks. Mieczysława Lignowskiego z Tomaszem Pachlą, siostrą Elżbietą Ślemp, Joanną Kępką.

Archiwum rodziny Ewy Szczupiel z Budziwoja

Źródła drukowane

Schematismus Universi Venerabilis Cleri Saecularis et Regularis Dioecesis Premisliensis Rit. Lat. pro Anno Domini 1932, Przemyśl (i kolejne lata do 1938).

Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich, t. 2, red. F. Sulimierski, B. Chlebowski, W. Walewski, Warszawa 1880.

Sprawozdanie Dyrekcji C. K. Gimnazjum I w Rzeszowie za rok szkolny 1919, Rzeszów 1919.

Sprawozdanie Dyrekcji I. Gimnazjum Państwowego w Rzeszowie za rok szkolny 1920/21, Rzeszów 1921 (oraz za rok szkolny 1922/23, 1923/24).

Sprawozdanie Dyrekcji Państwowego Gimnazjum II im. prof. Kazimierza Morawskiego w Przemyślu za rok szkolny 1925/26, Przemyśl 1926.

Woźniak R., *Przemyśl w latach II wojny światowej w relacji kronikarza klasztoru franciszkanów-Reformatów*, przedmową poprzedził A. Sroka, Przemyśl 1998.

Opracowania

Borc H., *Archidiecezja przemyska. Zarys dziejów i organizacji*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, 79 (2003), s. 33-119.

Borowiec T., Borowiec S., *Z przeszłości Budziwoja*, Tyczyn 1994.

Borowiec T., Kawa R., *Kościół w Budziwoju*, Tyczyn 2006.

Borowiec T., Kawa R., *Szkoła w Budziwoju w latach 1847-1973*, Tyczyn 2005.

Dołęgowska K., *Chcą mieć za patrona kapłana męczennika*, „Niedziela Przemyska”, 36 (2019), s. 6-7.

Domino Z., *Ksiądz Piotr Szczupiel z Budziwoja, męczennik za wiarę*, „Głos Tyczyna”, 13 (2009), https://tyczyn.pl/gazeta/glos_tyczyna_2009_13_459.pdf [dostęp: 17.08.2022].

- Dzwonkowski R., *Leksykon duchowieństwa polskiego represjonowanego w ZSRS w latach 1939-1988*, Lublin 2003.
- Dzwonkowski R., *Piotr Szczupiel*, w: *Słownik biograficzny duchowieństwa Metropolii Lwowskiej obrządku łacińskiego ofiar II wojny światowej 1939-1945*, red. J. Krętosz, M. Pawłowiczowa, Opole 2007.
- Dzwonkowski R., *Represje wobec polskiego duchowieństwa katolickiego pod okupacją sowiecką 1939-1941*, w: *Okupacja sowiecka ziem polskich 1939-1941*, red. P. Chmielowiec, Rzeszów-Warszawa 2005.
- Flader M., *325. rocznica założenia Seminarium Duchownego w Przemyślu*, „Niedziela Przemyska”, 11 (2012), <https://www.niedziela.pl/arttykul/61804/nd/325-rocznica-zalozenia-Seminarium> [dostęp: 30.08.2022].
- Herbert Z., *Raport z obłązonego miasta i inne wiersze*, Paryż 1983.
- Jasina M., *Collegium Marianum*, „Niedziela Przemyska”, 11 (2017), <https://www.niedziela.pl/arttykul/129817/nd/Collegium-Marianum> [dostęp: 29.08.2022].
- Karczmarszewski A., *Antoni Bomba – chłopski polityk z Budziwoja*, w: *Z dziejów Tyczyna i regionu*, red. A. Zielecki, Tyczyn 1998.
- Klich J., *Tragiczny dzień wikarego z Dublan*, „Nowiny”, 102 (1992), s. 1-2.
- Martyrologium polskiego duchowieństwa rzymskokatolickiego pod okupacją hitlerowską 1939-1945*, z. IV, W. Jacewicz, J. Woś, Warszawa 1978.
- Motyka A., *Posługa w cieniu totalitaryzmów*, „Niedziela”, 5 (2017), s. V.
- Nabywaniec S., *Powstanie placówek duszpasterskich u schyłku okresu galicyjskiego na przykładzie parafii Budziwój koło Rzeszowa*, „Galicja. Studia i Materiały”, 7 (2021), s. 353-364.
- Nowowyswięceni przeznaczeni na posady wikarych*, „Kronika Diecezji Przemyskiej”, 32 (1932), z. 7/9, s. 278-279, <https://www.kbc.krosno.pl/dlibra/publication/5648/edition/5459/content> [dostęp: 18.08.2022].
- Pasierb G., *Wpisani w historię. Kronika rodzinna*, Rzeszów 2020.
- Pawłowicz W., *Wierni Bogu i Ojczyźnie*, „Cracovia. Leopoldis”, 60 (2009), nr 4, s. 8-11.
- Podoliński W., *Sambor i okolica: przegląd krajoznawczy*, Sambor 1937.
- Pruchnik W., *Historia budziwojskich chłopów. W 110. rocznicę utworzenia Stronnictwa Ludowego*, Rzeszów 2005.
- Pudłocki T., *Ks. Konstanty Bieda - kapłan z powołania*, „Nasz Przemyśl”, 12 (2014), s. 41.
- Ruszało E., *Gdzie giną owieczki, tam ginie ich pasterz*, „Niedziela”, (93) 1999, nr 41, s. 1,3.
- Słownik biograficzny duchowieństwa Metropolii Lwowskiej obrządku łacińskiego ofiar II wojny światowej 1939-1945*, red. J. Krętosz, M. Pawłowiczowa, Opole 2007.
- Szal A., *Duchowieństwo diecezji przemyskiej o. ł. w latach 1918-1939*, Przemyśl 2005.
- Wójcik Z. K., *Szczupiel Piotr*, w: *Przemyski słownik biograficzny*, t. 3, red. E. Grin-Piszczek, T. Pudłocki, A. Siciak, Przemyśl 2016, s. 138-139.

- Ziemann E., *Seminarium duchowne*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. XVII, Lublin 2012, kol. 1397.
- Zych S., *Kapłańskie świadectwo męczeństwa. Polscy duchowni podczas II wojny światowej*, w: *Kościół w Polsce*, t. X, *Dzieje i kultura*, red. J. Walkusz, Lublin 2011.
- Zygarowicz S., *Ks. Szczupiel Piotr (1908-1941)*, w: *Świadkowie wiary diecezji przemyskiej z lat 1964-1939*, red. S. Zygarowicz, W. Jedynak, Przemyśl 2001, s. 152-155.

Netografia

- Arbor Memorial, <https://www.arbormemorial.ca/capital/obituaries/eleonora-ruszalo/18468> [dostęp: 23.11.2022].
- „Biała Księga”. Martyrologium duchowieństwa – Polska XX w. (lata 1914-1989), http://www.swzygmunt.knc.pl/MARTYROLOGIUM/POLISHRELIGIOUS/vPOLISH/POLISHRELIGIOUS_intro_01.htm [dostęp: 22.08.2022].
- Dublany powiat Sambor, https://m.facebook.com/story.php?story_fbid=2289028211400145&id=1544475909188716 [dostęp: 5.09.2022].
- Dziedzic Z., *Dublany*. Fragment książki *Dublany i Ziemia Zachodnie*, Piasecznik 2017, <http://dublany.pl/wp-content/uploads/2022/03/Dublany-ksiazka-DUBLANY-I-ZIEMIE-ZACHODNIE-fragment.pdf> [dostęp: 12.09.2022].
- Lista Krzystka, <https://listakrzytka.pl/szczupiel-wladyslaw-piotr> [dostęp: 22.11.2022].
- Księga upamiętniająca Kapłanów, <https://www.wsd.tarnow.pl/seminarium/ksiega-martyrologium> [dostęp: 22.08.2022].
- Miejsca pamięci narodowej, <http://www.miejscapamiecinarodowej.pl/index.php/podkarpackie/1010-przemysl-tablica-upamietniajaca-zamordowanych-kaplanow-diecezji-przemyskiej> [dostęp: 6.09.2022].
- Parafia Męczeństwa św. Jana Chrzciciela w Samborze, <http://parafiasambor.pl/> [dostęp: sierpień 2022] (Kronika parafialna, Foto Galeria, Rys Historyczny Parafii).
- Szkolnicki P., Krokosiński W., *Historyczna Monografia Dublan Samborskich*, 1950, (maszynopis), <http://dublany.pl/opracowania> [dostęp: 12.09.2022].

Streszczenie

Ks. Piotr Szczupiel jest jednym z wielu kapłanów, którzy zginęli w czasie II wojny światowej. Urodził się 3.11.1908 r. w Budziwoju (obecnie dzielnica Rzeszowa) jako syn Franciszka i Marii z domu Jopek. Po ukończeniu szkoły powszechnej uczęsz-

czał do I Gimnazjum Państwowego im. Ks. Stanisława Konarskiego w Rzeszowie oraz II Państwowego Gimnazjum im. Prof. Kazimierza Morawskiego w Przemyślu. Maturę zdał w 1927 r. i wstąpił do Wyższego Seminarium Duchownego w Przemyślu. Świecenia przyjął w 1932 r. Posługiwał jako wikary w Tarnowcu, Jarosławiu, Przemyślu, Samborze. W dwóch ostatnich był katechetą w szkołach powszechnych i prywatnym gimnazjum. Po wybuchu II wojny światowej przeniósł się do Dublan. Zginął wkrótce po ataku Niemiec na ZSRR 29.06.1941 r. zastrzelony przez żołnierzy Armii Radzieckiej, niesłusznie posądzony o zabicie radzieckiego oficera. Zmiana ustroju i granic po 1945 r. utrudniały dbanie o pamięć i nagrobek zmarłego. Dopiero w 2008 r. w Dublanach poświęcono nową tablicę nagrobną, a w 2022 r. w Rzeszowie-Budziwoju tablicę pamiątkową w kościele parafialnym.

Słowa kluczowe: II wojna światowa, kapłani, straty, upamiętnienie.

PRIEST PIOTR SZCZUPIEL (NOVEMBER 3, 1908 BUDZIWÓJ – JUNE 29, 1941 DUBLANY) – RESTORING MEMORY

Summary

Father Piotr Szczupiel is one of many priests who died during World War II. He was born on November 3, 1908 in Budziwoj (now a district of Rzeszów) as the son of Franciszek and Maria née Jopek. After graduating from primary school, he attended the Ist State Junior High School. Fr. Stanisław Konarski in Rzeszów and the II State Junior High School. Prof. Kazimierz Morawski in Przemyśl. He passed his final exams in 1927 and entered the Higher Theological Seminary in Przemyśl. He was ordained in 1932. He served as a curate in Tarnowiec, Jarosław, Przemyśl and Sambor. In the last two, he was a catechist in public schools and a private gymnasium. After the outbreak of World War II, he moved to Dublan. He died shortly after the German attack on the USSR on June 29, 1941, shot by soldiers of the Soviet Army, wrongly accused of killing a Soviet officer. The change of political system and borders after 1945 made it difficult to care for the memory and tombstone of the deceased. It was only in 2008 that a new tombstone was consecrated in Dublany, and in 2022 in Rzeszów-Budziwoj a memorial plaque in the parish church.

Keywords: priests, World War II, losses, commemoration.